

Říjen 2023

JEDNODENNÍ VOLBY: VÝHODNÁ ZMĚNA, NEBO TROJSKÝ KŮŇ?

Jan Rovenský

Ještě letošní únor zvěstoval revoluční změnu – po vzoru naprosté většiny zemí na světě se v České republice mělo volit jen v jeden den. Zhruba půl roku poté jsme však opět tam, kde jsme začali. Volby i nadále zůstanou dvoudenní. Nedávaly by přesto jednodenní volby větší smysl? Nebo jsou jen prostředkem k jinému cíli, jako zavedení korespondenční volby? Na tyto a další otázky odpovídá analýza návrhu reformy správy voleb, kde jednodenní volby byly jednou z nejzásadnějších změn.

Dva minus jedna je dva

Ministerstvo vnitra pod vedením Víta Rakušana (STAN) přišlo začátkem letošního roku s návrhem, aby lidé volili pouze v jeden den. Místo dosavadního pátku od 14 do 22 hodin a soboty od 8 do 14 hodin se od roku 2026 mělo volit jen v pátek od 7 do 22 hodin. Ústavní novela měla být součástí širších změn společně mj. s vytvořením informačního systému správy voleb, zrušením místní příslušnosti pro výdej voličských průkazů, možnosti elektronicky sbírat podpisy pod petici pro podporu kandidatury nebo podávat kandidátní listiny. Další změny se také týkaly stálejšího vymezení senátních volebních obvodů, pevného termínu voleb do zastupitelstev obcí, krajů a do Senátu v prvním celém říjnovém týdnu a změn hlasovacích lístků pro volby prezidenta republiky a do Senátu (Dlupalová, 2023).

Premiér Petr Fiala (ODS) chystané změny obhajoval slovy, že mají nastavit „budoucní volební pravidla tak, aby byly modernější a více odpovídaly evropským standardům“ („Vláda navrhuje změny v organizaci voleb, mají být jednodenní v pátek“, 2023). Naopak stínový ministr spravedlnosti ANO a předseda sněmovního ústavně-právního výboru Radek Vondráček nutnost změny zpochybnil s tím, že jde o omezení komfortu voličů. Připomněl také, že už v minulém funkčním období Sněmovny se všechny politické strany shodly, že pokud se mají jednodenní volby zavést, mělo by se volit v neděli, jak je tomu ve většině evropských zemí. Vondráček argumentoval také tím, že ve všech školách, knihovnách či dalších veřejných budovách, kde jsou volební místnosti, bude muset být v pátek zavřeno a vládní návrh volit jen v pátek označil za situaci, kdy se lidé mají přizpůsobovat státu, a ne stát lidem. Podle Rakušana však navrhovaný patnáctihodinový prostor poskytuje dost času k hlasování i lidem, kteří v pátek pracují („ANO bude prosazovat, aby se případné jednodenní volby konaly v neděli“, 2023).

Snaha prosadit jednodenní volby není nová, ministerstvo vnitra o změnu předtím usilovalo již v únoru 2020. Tehdy se proti postavilo ministerstvo spravedlnosti s tím, že to může omezit právo hlasovat např. lidem s dlouhou pracovní dobou. Tehdejší prezident Miloš Zeman uvedl, že by změna snížila volební účast („Pokud jednodenní volby, tak v sobotu, navrhuji města a obce ke změně“, 2020). Ostatně v České republice jednodenní volby již jednou proběhly – v listopadu 2000, kdy se vůbec poprvé volilo do krajských zastupitelstev, lidé volili své zastupitele v neděli. Jednodenní volby byly normou i za první republiky, ke změně došlo až v roce 1971, kdy se poprvé volilo ve dvou dnech. Navíc se ukazuje, že případná změna pro veřejnost není kontroverzní téma – tento závěr podporuje i průzkum Medianu z roku 2020, podle kterého by si 58 % Čechů přálo jednodenní volby, nejlépe v sobotu (Součková, 2020).

Ačkoliv v červnu 2023 Poslanecká sněmovna návrh ústavní změny v úvodním kole podpořila, v září však ministerstvo vnitra oznámilo jiný závěr. Poslanci napříč politickým spektrem se shodli, že volit se i nadále bude ve dvou dnech výměnou za podporu ostatních úprav, jako byla fixace senátních volebních obvodů na 12 let, pevný termín pro komunální, krajské a senátní volby či usnadnění vydávání voličských průkazů, možnost hlasovat ze zahraničí i ve volbách do Evropského parlamentu a zjednodušení volebních lístků pro senátní a prezidentské volby („Návrh nového zákona zachovává dvoudenní volby“, 2023).

Jednodenní volby tedy zkrachovaly kvůli neshodám jak uvnitř vládní koalice, tak mezi vládou a opozicí. Ukázalo se totiž, že získat třípětinovou ústavní většinu (na kterou jsou ve Sněmovně třeba i hlasy opozice) pro všechny vládou navrhované změny, nebude možné. „Opozice byla proti jednodenním volbám a koalice neměla úplnou shodu na dni v týdnu. Osobně jako konzervátec tuto změnu vítám. Co funguje, se nemá měnit. Dvoudenní volby jsou plně zařité a bez problémů,“ uvedl předseda poslaneckého klubu ODS Marek Benda. Ten také poukázal na to, že při složitém systému komunálních

voleb by bylo v pátek po 22. hodině nemyslitelné, aby se v noci výsledky spočítaly. To platí zejména u velkých volebních lístků u komunálních voleb ve velkých městech (Křovák, 2023; Martinek, 2023). Zachování dvoudenních voleb nakonec podpořila i vláda výměnou za ostatní změny („Vláda podpořila poslaneckou verzi zákona, která ponechá volby ve dvou dnech“, 2023).

Podle všeho ale jednodenní volby nejsou definitivně u ledu. „Jednodenní volby jsou i nadále naším cílem. Jen došlo k dohodě všech stran ve Sněmovně, že zatím nebude v technické konsensuální novele o správě voleb navržena. Bude se dále řešit v souvislosti s úpravou komunálních voleb,“ řekl šéf poslaneckého klubu STAN Josef Cogan. Fakt, že se politici k debatě ještě vrátí, potvrdil i předseda ústavně-právního výboru za ANO Vondráček (Křovák, 2023).

Argumenty pro a proti

Z argumentů, které zaznívají na podporu jednodenních voleb, se nejvíce skloňuje možnost ušetřit a snížit riziko manipulace s volebními urnami v noci z pátku na sobotu nebo zavedení praxe, jako u ostatních zemí EU. K nejčastěji zmiňovaným negativům pak patří možný propad volební účasti, chyby při počítání hlasů kvůli únavě volebních komisařů po celém dni, volba konkrétního dne nebo snížení komfortu pro voliče (Rovenský, 2016; „Jednodenní volby v pátek jsou dobrá a legitimní volba, míní sociolog i politolog“, 2023).

Pokud jde o možnost ušetřit, ani samo ministerstvo vnitra úspory nečekalo. „Samotné jednodenní volby úspory nepřinesou, jelikož se nesníží náklady na odměny členů okrskových volebních komisí, které tvoří tři čtvrtiny nákladů financovaných přes obce. Také doba využití volební místnosti se zásadně nesníží,“ uvedl Adam Rözler z ministerstva. Jedny volby přijdou v průměru na 600 milionů korun. „Největší objem finančních prostředků je určen na výdaje územních samosprávných celků. Z hlediska těchto nákladů je nejdražší volba prezidenta republiky, protože se jedná o dvoukolové volby konané na celém území republiky a tudíž náklady na zajištění provozu okrskových volebních komisí jsou vyšší než u jednokolových voleb do zastupitelstev obcí nebo Poslanecké sněmovny,“ dodal Rözler. „Český statistický úřad, kromě jiných činností spjatých s volbami, zpracovává výsledky vždy až po uzavření volebních místností a sečtení hlasů jednotlivými komisemi, jejichž počet a způsob předání výsledků se také nemění,“ prohlásil mluvčí úřadu Jan Ceislar (Janouš, 2023).

O riziku manipulace s volebními urnami se mluví také delší dobu, dosud ale žádný takový případ nebyl zaznamenán. Faktem ovšem zůstává, že urny zůstávají uzamčené a zapečetěné ve volební místnosti přes noc, jinak hlídané nejsou. Vzhledem k absenci čachrů s hlasy však evidentně nejde o zásadní argument, k manipulacím může docházet i během počítání hlasů (Rovenský, 2016; „Jednodenní volby v pátek jsou dobrá a legitimní volba, míní sociolog i politolog“, 2023). Odvolávat se také na fakt, že v ostatních členských státech EU se volí v jeden den, také není příliš silný argument pro zavedení jednodenních voleb. Za více než 30 let existence České republiky dvoudenní volby nezpůsobily žádné velké problémy.

Ani obavy z propadu volební účasti nejsou příliš relevantní, což potvrzuje i český experiment s jednodenní volbou v listopadu 2000, kdy se vůbec poprvé volilo do krajských zastupitelstev. Volby proběhly v neděli a účast byla 34 procent voličů. V roce 2004, kdy se už opět volilo v pátek a sobotu, byla účast o čtyři procenta menší. V roce 2008 pak čítala 40 procent a o čtyři roky později 37 procent. Je evidentní, že jednodenní volby účast nijak nepoškodily.

Stejně tak se nejvíce pravděpodobně riziko špatně sečtených hlasů způsobených únavou členů volební komise. Ani v ostatních evropských zemích se nezdá, že by noční sčítání byl nějak zásadní problém.

Snahou vyjít voličům vstříc argumentovalo pro zachování dvoudenních voleb hnutí ANO „Upřednostňujeme zachování dvoudenní volby kvůli zachování určitého komfortu pro voliče, na který jsou zvyklí,“ uvedl Radek Vondráček a dodal, že jednodenní volby neřeší například zaměstnance pracující ve směnném provozu. Ministr Rakušan naopak poukázal na fakt, že patnáctihodinový prostor poskytuje dost času k hlasování i lidem, kteří v pátek pracují (Křovák, 2023; „ANO bude prosazovat, aby se případné jednodenní volby konaly v neděli“, 2023). Politicky nejsložitějším oříškem bude pravděpodobně volba konkrétního dne. Fialova vláda navrhovala volby v pátek, zatímco hnutí ANO v neděli. Lze najít argumenty pro oba dny – v pátek volby nebudou lidem zasahovat do víkendu a lépe se budou sčítat hlasy, v neděli má naprostá většina lidí volno a kvůli volbám se nebudou muset uzavírat na celý den školy a úřady.

Závěr

Mezi demokratickými zeměmi jsou vícedenní volby raritou. Více než den volí občané Indie a Papuy Nové Guineje, kde však jde spíše o nutnost – v prvním případě jsou volby protažené na více než měsíc kvůli velké rozloze a lidnatosti země, v druhém případě kvůli malé urbanizaci a nedostupnosti vnitrozemí. Jde tedy o celkem pochopitelné důvody, proč volby protáhnout do více dní.

V tomto světle se nezdá příliš logické pokračovat v české praxi dvoudenních voleb. Jednodenní volby fungují v naprosté většině demokratických zemí bez větších problémů. Logistické problémy se svážením a sčítáním hlasů nejsou nic, co by v ostatních státech působilo velké potíže. Ani volba konkrétního dne není při bližším zkoumání problematická. Je sice pravda, že ve světě se většinou volí v neděli, ale výjimkou nejsou ani ostatní dny v týdnu – hlasování probíhá v pondělí (Kanada), úterý (USA), středu (Nizozemsko), čtvrtek (Británie), pátek (Irsko) i sobotu (Austrálie). Je pochopitelné, že se vždy najde skupina občanů, které daný den nebude vyhovovat, ale nelze vyhovět beze zbytku všem. Dvoudenní volby mohou tak v tomto ohledu být skutečně přívětivější jak pro voliče, tak pro komisaře kvůli sčítání hlasů. Pokud se navíc zavedením jednodenních voleb ani nic neušetří, jak ostatně přiznává samo ministerstvo vnitra, jediný argument, který mluví proti dvoudenním volbám, pak zůstává možná manipulace s hlasy v noci z pátku na sobotu. V České republice však dosud nedošlo k žádnému excesu v tomto směru.

Argumenty tedy lze najít jak pro změnu, tak pro zachování stávajícího systému. Ve výsledku půjde o politické rozhodnutí. Ať už volby zůstanou dvoudenní, nebo se hlasování smrští do jediného dne, na účasti, přístupnosti, rychlosti sčítání a férovosti voleb se toho mnoho nezmění.

Existuje však oprávněný prostor k obavám, že snahou prosadit jednodenní volby sleduje vládní pětikoalice jiný cíl – zavedení korespondenčního hlasování, a to nejen ze zahraničí, ale možná i v rámci ČR. Objevují se totiž názory, že pro zkrácení voleb do jednoho dne je třeba lidem hlasování co nejvíce usnadnit, a to mj. zavedením korespondenční či elektronické volby (Hromková, 2023). Jenže právě tento způsob hlasování, které Česko jako jedna z mála evropských zemí dosud nezavedla, v sobě skrývá řadu úskalí, zejména pokud jde o hrozbu prolomení principu tajné volby. Tato úskalí samozřejmě nemusejí být na první pohled evidentní, pro vládní koalici by však změna byla bezpochyby výhodná, zejm. kvůli předpokládanému vysokému procentu hlasů pro strany pětikoalice ze zahraničí (podrobně o rizicích viz. Rovenský, 2022). V této souvislosti pak lze jednodenní volby vidět jako trojského koně pro schválení korespondenčního hlasování.

Z tohoto úhlu pohledu se zachování stávajícího způsobu volby v pátek a sobotu jeví jako rozumné. Jak ostatně říkají Američané: If it ain't broke, don't fix it.

Zdroje

„ANO bude prosazovat, aby se případné jednodenní volby konaly v neděli“. 2023. České noviny. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2320405>

Dlupalová, K. 2023. „Volit se bude jen v jeden den. Volby čekají i další novinky“. Ministerstvo vnitra. <https://www.mvcr.cz/clanek/volit-se-bude-jen-v-jeden-den-volby-cekaji-i-dalsi-novinky.aspx>

Hromková, D. H. 2023. „Jednodenní volba je potřeba. Hrozí ale chyby kvůli unaveným komisím, říká politolog“. Aktualně.cz. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/jednodenni-volba-rozhovor-lebeda/r~daaad752a30911edbc030cc47ab5f122/>

Janouš, V. 2023. „Jednodenní volby jsou návratem k předválečné praxi. Úspory nepřinesou“. Deník.cz. https://www.denik.cz/z_domova/jednodenni-volby-cesko-20230324.html

„Jednodenní volby v pátek jsou dobrá a legitimní volba, míní sociolog i politolog“. 2023. České noviny. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2320405>

Křovák, J. 2023. „Úleva pro chataře i komisaře. Jednodenní volby jsou u ledu, vláda se nedokáže shodnout.“ Echo24.cz. <https://echo24.cz/a/HV5Be/zpravy-domaci-jednodenni-volby-nebudou-vlada-opozice-zakony-ustava>

Martinek, J. 2023. „Jednodenní volby koalice odpískala“. Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-jednodenni-volby-koalice-odpiskala-40442894>

„Návrh nového zákona zachovává dvoudenní volby“. 2023. České noviny. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2410364>

„Pokud jednodenní volby, tak v sobotu, navrhuji města a obce ke změně“. 2020. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ministerstvo-vnitra-zmeny-zakon-o-volbach-jednodenni-volby-spravedlnosti-vlada.A200207_151556_domaci_lre

Rovenský, J. 2016. „Volit v jeden den? Hlasy pro i proti“. Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-volit-v-jeden-den-hlasy-pro-i-proti-40002391>

Rovenský, J. 2022. „Korespondenční volba. Přínosy a úskalí“. Institut pro politiku a společnost. <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2022/05/Koresponden%C4%8Dn%C3%AD-volba-P%C5%99%C3%ADnosy-a-%C3%BAskal%C3%AD-IPPS.pdf>

Součková, K. 2020. „Exkluzivní průzkum: většina Čechů by si přála jednodenní volby, nejraději by hlasovali v sobotu“. irozhlas.cz, https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/volby-jeden-den-volebni-zakon-pruzkum_2001060600_jak

„Vláda navrhuje změny v organizaci voleb, mají být jednodenní v pátek“. 2023. Vláda ČR. <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-navrhuje-zmeny-v-organizaci-voleb--maji-byt-jednodenni-v-patek-202698/>

„Vláda podpořila poslaneckou verzi zákona, která ponechá volby ve dvou dnech“. 2023. České noviny. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vlada-podporila-poslaneckou-verzi-zakona-ktera-ponecha-volby-ve-dvou-dnech/2413206>

Autor

JAN ROVENSKÝ

Analytik

Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obor anglistika a politologie, v roce 2008 získal doktorát z politické teorie na univerzitě LUISS Guido Carli v Římě. Patnáct let pracoval v deníku Právo, kde zprvu působil v zahraniční redakci. Od roku 2009 pracoval v politickém oddělení, od roku 2018 do ledna 2021 na pozici zástupce šéfredaktora. Od února 2021 je poradcem předsedy hnutí ANO v oblasti médií.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz